



STORTINGET

Innst. 227 S

(2023–2024)

Innstilling til Stortinget
fra kommunal- og forvaltningskomiteen

Dokument 8:35 S (2023–2024)

Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anne Kristine Linnestad, Mudassar Kapur, Mari Holm Lønseth og Liv Kari Eskeland om tiltak for lavere gebyrer innen vann- og avløpssektoren

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- Stortinget ber regjeringen gjennomføre en evaluering av hvordan selvkost som finansieringsmodell for vann- og avløpssektoren fungerer, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.
- Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2024 med modeller for insentivordninger for å motivere til samarbeid og organisering i større enheter innenfor vann- og avløpssektoren.
- Stortinget ber regjeringen revidere forskrift om beregning av samlet selvkost for kommunale og fylkeskommunale gebyrer (selvkostforskriften) med mål om å forlenge perioden for når fremtidig overskudd må tilbakeføres eller underskudd kan fremføres.
- Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en vurdering av konsekvensene av å forlenge maksimal avskrivningstid på vann- og avløpsnett i forskrift om økonomiplan, årsbudsjett, årsregningskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner m.v.

- Stortinget ber regjeringen i forbindelse med kommuneproposisjonen 2025 vurdere konsekvensene av å gi kommunene mulighet til å velge mellom å bruke kalkylerente eller reell rente i budsjetteringen av investeringer på selvkostområdet.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens behandling

Komiteen har i brev av 15. november 2023 til Kommunal- og distriktsdepartementet ved statsråd Erling Sande bedt om en vurdering av forslaget. Statsrådets uttalelse følger av vedlagte brev av 1. desember 2023. Komiteen har invitert til og mottatt skriftlige høringsinnspill i saken.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Rune Støstad, Siri Gåsemyr Staalesen, Terje Sørvik og lederen Lene Vågslid, fra Høyre, Mudassar Kapur, Anne Kristine Linnestad og Mari Holm Lønseth, fra Senterpartiet, Heidi Greni og Kathrine Kleveland, fra Fremskrittspartiet, Helge André Njåstad og Erlend Wiborg, fra Sosialistisk Venstreparti, Birgit Oline Kjerstad, og fra Rødt, Tobias Drevland Lund, viser til Representantforslag 35 S (2023–2024) fra stortingsrepresentantene Anne Kristine Linnestad, Mudassar Kapur, Mari Holm Lønseth og Liv Kari Eske-

land om tiltak for lavere gebyrer innen vann- og avløpssektoren.

Komiteen peker på at kommunale tjenester innen vann og avløp i all hovedsak blir fullfinansiert gjennom selvkostprinsippet. De betyr at vann- og avløpstjenester blir betalt av innbyggerne som bruker tjenestene. Organisasjonen Norsk Vann har beregnet at det er behov for investeringer på rundt 330 mrd. kroner i de kommunalt eide vann- og avløpsanleggene. Økte kostnader på området har sammenheng med stort etterslep og nye krav som kommer i revidert avløpsdirektiv.

Komiteen viser til svarbrev fra Kommunal- og distriktsdepartementet v/statsråd Erling Sande av 1. desember 2023. Komiteen har mottatt skriftlige innspill i saken.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til statsrådets svarbrev til komiteen hvor det kommer frem at regjeringen over tid har jobbet med problemstillinger som tas opp i representantforslaget. Som det fremgår av svarbrevet til komiteen, tok regjeringen allerede vinteren 2022 initiativ til å opprette et interdepartementalt samarbeidsforum for vann og avløp for å få et helhetlig bilde av hvordan utfordringene innen sektoren bør møtes.

Flertallet viser til at regjeringen har lagt særlig to viktige dokumenter til grunn for sitt arbeid, henholdsvis Riksrevisjonen sitt Dokument 3:8 (2022–2023) Myndighetenes arbeid med trygt drikkevann, og Mulighetsstudien for vann- og avløpssektoren som ble utarbeidet av Oslo Economics, Cowi AS og Kinei AS på oppdrag fra Kommunal- og distriktsdepartementet, Klima- og miljødepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet. Sistnevnte rapport ble bestilt på bakgrunn av at sektoren må gjøre betydelige investeringer de neste årene for å ta igjen vedlikeholdsetterslepet i vann- og avløpsnett.

Flertallet viser til at regjeringen den 16. februar 2024 la frem «Nasjonale mål for vann og helse med gjennomføringsplan». Dokumentet består av 25 reviderte nasjonale mål og en tverrsektoriell gjennomføringsplan med fem hovedtiltak for å oppnå målene:

1. Måltrettet innsats knyttet til prioritering og ressurser
2. Statlige virkemidler og insentiver
3. Teknologit utvikling og utdanning
4. Veiledning og tilsyn
5. Regelverksarbeid

Flertallet mener dette er en god tilnærming til et viktig og krevende område for både stat og kommune, og at det er en arbeidsform som gir et godt grunnlag og

en bred tilnærming for å få en helhetlig plan for dette arbeidet.

Flertallet mener at nye nasjonale mål og den nasjonale gjennomføringsplanen er et godt verktøy for videre arbeid på dette området. Det ivaretar også alle forslagene i denne saken på en god måte på områdene som omhandler finansiering, selvkostprinsippet, insentivordninger og mer interkommunalt samarbeid. Et hovedgrep er å starte arbeidet med å utarbeide tiltaksplaner for vann og avløp i tett dialog med kommunene. Dette er et svært viktig tiltak som ivaretar alle de 25 nasjonale målene. Dette tiltaket ansvarliggjør tre departementer (KLD, HOD og KDD), Miljødirektoratet, Mattilsynet og Folkehelseinstituttet.

Flertallet viser også til flere andre tiltak som ivaretar forslagene i denne saken, herunder å utrede om og hvordan ulike tiltak kan bidra til at kommunene oppgraderer vann- og avløpsanlegg og infrastruktur på best mulig måte.

Flertallet viser til at regjeringen i «Nasjonale mål for vann og helse med gjennomføringsplan» understreker at det er et betydelig vedlikeholdsetterslep for offentlige vann- og avløpssystemer. Mange avløpssystemer er overbelastet, og det trengs store investeringer i fornyelse og utvidelse av infrastruktur, vannbehandling og avløpsrensing i tiden framover. Norsk Vann mener at på nasjonalt nivå må i gjennomsnitt 1,2 pst. av vannrørene og 1 pst. av avløpsnettet fornyes årlig fram mot 2040, og anslår investeringsbehovet i samme periode til over 330 mrd. kroner.

Flertallet viser til at den nye gjennomføringsplanen peker på at forpliktende samarbeid på tvers av kommunegrensene kan bidra til et større og mer kompetent fagmiljø, der man enten kan etablere felles enheter eller hente utfyllende kompetanse hos hverandre for å løse oppgavene. Et slikt samarbeid vil kunne føre til bedre leveringssikkerhet, reserveløsninger, beredskap og redusere arealbehovet. Det vil trolig også gi en mer effektiv utnyttelse av vannkilder, resipienter og infrastruktur. Kommuner som samarbeider om leveringssikkerhet er eksempler på dette, hvor ulike kommunale vannforsyninger kobler sammen ledningsnett og etablerer gjensidig leveringssikkerhet med uavhengige drikkevannskilder. Tiltak som skal vurderes, er blant annet sterkere statlige føringer, tiltak som kan stimulere til sterkere fagmiljøer og mer interkommunalt samarbeid, samt fordeler og ulemper knyttet til finansieringsordningene innen vann- og avløpsområdet. Et annet tiltak er å bidra til at bedre avløpsrensing kommer på plass gjennom tilskuddsordning for nitrogenfjerning ved avløpsrensaneanlegg innenfor Oslofjordens nedbørsfelt.

Flertallet støtter regjeringen i at selvkostprinsippet fortsatt skal være et bærende prinsipp. Samtidig er det viktig å evaluere ordningen. Derfor er et av tiltakene å innhente kunnskap om hvordan gebyrer for vann og

avløp benyttes og hvordan det påvirker utviklingen innen området, utrede barrierer og muligheter, samt vurdere om regelverket bør endres for å stimulere til økt fornyingstakt av vann- og avløpssystemene. Flertallet viser også til tiltaket om å utrede benchmarkingsystem for vann- og avløpstjenestene som både omfatter regelverksetterlevelse og økonomi.

Flertallet viser også til et av hovedtiltakene som handler om å innhente kunnskap om hvordan gebyrer for vann og avløp benyttes og hvordan det påvirker utviklingen innen området. Det skal utredes barrierer og muligheter, samt vurderes om regelverket bør endres for å stimulere til økt fornyingstakt av vann- og avløpssystemene.

Flertallet merker seg at bransjen representert ved Norsk Vann har uttalt seg positivt om den fremlagte gjennomføringsplanen og at regjeringen med dette arbeidet følger opp den nasjonale handlingsplanen Norsk Vann og vannbransjen har etterspurt. Flertallet mener gjennomføringsplanen legger til rette for godt samarbeid med bransjen for å nå de 25 målene for vann og helse. Forslagene i denne saken er relevante innspill, men de er altså godt ivaretatt i planen og hovedtiltakene som nylig ble lagt frem av regjeringen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet mener at regjeringen, med en større styrke enn foregående regjering, har lagt fram en offensiv og god plan for å møte de store utfordringene innen vann og avløp.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at det er et stort vedlikeholdsetterslep på vann- og avløpsnett, landet over, i tillegg til at det er behov for store investeringer. Disse medlemmer viser til at mye av disse kostnadene blir sendt direkte til innbyggerne gjennom de kommunale vann- og avløpsgebyrene. Disse medlemmer påpeker at dette kommer i tillegg til en generell økning av priser og renter, og viser til Huseiernes bokostnadsindeks som viser at bokostnadene for 2023 økte med 23 prosent sammenlignet med året før. Disse medlemmer viser til at kostnadene sannsynligvis vil fortsette å øke fremover dersom ikke det igangsettes tiltak. Disse medlemmer er derfor positive til alle forslag som kan bidra til at den enkelte husholdning får lavere kostnader.

Disse medlemmer viser til at regjeringen Solberg bestilte en mulighetsstudie for vann- og avløpssektoren for å innhente informasjon om hvordan man kan få en mer effektiv vann- og avløpssektor, og viser videre til at Mulighetsstudien for VA-sektoren med samfunnsøkonomiske analyser (Cowi AS, Oslo Economics og Kinei AS) ble lagt fram våren 2022. Disse medlemmer viser til at denne mulighetsstudien legger fram en rekke forslag, og at bedre organisering, økt kompetanse

og riktig bruk av teknologi og arbeidsmetoder er nøkkel faktorer for mer effektivitet. Rapporten viser at en regional organisering av vann- og avløpsenhetene er det mest samfunnsøkonomiske lønnsomme, og på side 10 i Mulighetsstudien for VA-sektoren med samfunnsøkonomiske analyser kan man lese følgende:

«...forventer vi at regional organisering vil gjøre sektoren 10 prosent mer effektiv enn den vil være med fortsatt kommunal organisering. Effektiviseringen forventes å materialisere seg delvis gjennom høyere kvalitet enn det som forventes i nullalternativet og delvis gjennom lavere gebyrer. Gjennom analyseperioden forventer vi at regional organisering fører til 8 milliarder kroner i lavere gebyrer enn det som ellers ville vært tilfellet, samtidig som tjenestekvaliteten for brukere og miljø forbedres.»

Disse medlemmer viser videre til at en bedre og mer effektiv organisering også kan være positiv med tanke på bedre bruk av ressurser. Disse medlemmer påpeker at det er store behov for fagfolk i de aller fleste sektorer, så også i VA-sektoren. Det er derfor behov for å benytte begrensede ressurser, både personell og kompetansemessig, samt å benytte de økonomiske ressursene mest mulig effektivt. Disse medlemmer viser til at små enheter med få ansatte kan mangle både kapasitet og kompetanse i det daglige. Disse medlemmer mener derfor at dette er et viktig argument for større regionale enheter.

Disse medlemmer viser til hørings svarene som har kommet inn i forbindelse med behandlingen av Dokument 8:35 S (2023–2024), og at flere av høringsinstansene har gitt tilbakemelding på at de støtter forslag om å gjennomføre en evaluering av hvordan selvkost som finansieringsmodell for vann- og avløpssektoren fungerer. Disse medlemmer viser til at Norsk Vann bekrefter at det er behov for en modernisering av selvkostprinsippet, og at Huseierne viser i sitt hørings svar til at det er nødvendig å iverksette tiltak som kompenserer for de uheldige virkningene de mener kommunenes VA-monopol har på innbyggernes VA-gebyrer.

Disse medlemmer viser til Kommunal- og distriktsdepartementets selvkostveileder H-3/14 side 9:

«Brukerbetaling basert på selvkostprinsippet gir ingen garanti for at det drives en effektiv virksomhet. Dersom en kommune driver ineffektivt, vil denne ineffektiviteten likevel bli en del av gebyrgrunlaget i tillegg til det teoretisk minimale kostnadsnivået en mest mulig kostnadseffektiv kommune kunne ha drevet tjenesten for. Sammenligninger (benchmarking) på pris og kostnad med tilsvarende virksomheter i andre kommuner eller private tilbydere vil dermed gi viktig tilleggsinformasjon for å utvikle en mer kostnadseffektiv drift.»

Disse medlemmer mener derfor at en evaluering av selvkostprinsippet bør gjennomføres og at effektivitet bør bli ett av temaene i evalueringen.

Disse medlemmer viser til at det er § 8 i selvkostforskriften som regulerer praktiseringen av selvkostprinsippet, både når det gjelder bruk av selvkostfond og avsetninger til selvkostfond. Disse medlemmer viser til at hovedprinsippet er at overskudd på selvkostfondet skal avsettes i fondet og tilbakeføres til abonnentene innen fem år. Kommunen kan gjøre dette enten ved å senke gebyrene eller ved å dekke tidligere års underskudd. På samme måte skal et underskudd dekkes innen fem år. Da må kommunestyret vedta å øke fremtidige gebyrer. Denne femårsregelen sikrer at selvkostordningen blir mindre sårbar for tilfeldige inntekts- og kostnadssvingninger fordi avregningsperioden settes lengre enn ett år. Investeringer i renseanlegg osv. kan ofte føre til en markant økning i kapitalkostnader, primært på grunn av høyere avskrivninger og renteutgifter i de første årene etter investeringen. Dette resulterer vanligvis i en betydelig vekst i årsgebyrene. Disse medlemmer mener at for å sikre mest mulig forutsigbarhet for abonnentene, er det ønskelig å unngå store årlige svingninger i gebyrene. Her spiller selvkostfondet en sentral rolle, da det kan brukes til å jevne ut tilfeldige svingninger og mildne effekten av større, planlagte investeringer. Gjennom god planlegging kan man dermed unngå store gebyrsvingninger fra år til år.

Disse medlemmer er enige med Norsk Vann som sier at «den nåværende avregningsperioden for opp- og nedbygging av selvkostfondet er for kort til å effektivt dempe gebyrveksten som oppstår ved store investeringer». Disse medlemmer påpeker at det ofte tar lang tid fra planlegging/budsjettering av et anlegg til det er ferdigstilt og kommer i drift og at det dermed er avgjørende å starte oppbyggingen av fondene tidlig nok. Disse medlemmer mener at jevne, forutsigbare gebyrer er det beste for innbyggerne. For å oppnå dette mener disse medlemmer at en avregningsperiode på 20 år bør vurderes sammen med en opp- og nedbyggingstid på ti år. Disse medlemmer påpeker at størrelsen på selvkostfondet bør tilpasses kommunens investeringsplaner, og at fondets saldo over tid styres mot et akseptabelt minimumsnivå. Kommunene bør også vurdere en egenkapitalbuffer for å kunne håndtere uforutsette hendelser og som et grunnlag for fremtidige planer. For ikke-kommunale VA-selskaper og interkommunale selskaper som ikke direkte forvalter selvkostfond, er det av stor betydning å ha tilgjengelig egenkapital for å sikre forsvarlig drift. Dette vil kunne legge til rette for effektiv langtidsplanlegging også i disse selskapene. Disse medlemmer mener derfor at det ikke bør stilles krav om at verken selvkostfondene eller selskapenes tilgjengelige kapital/likviditetsfond må bygges ned til null.

Disse medlemmer viser til at infrastrukturen i vann- og avløpssektoren kan ha en betydelig lengre utnyttbar levetid enn den maksimale avskrivningstiden

på 40 år som settes i forskrift om økonomiplan, årsbudsjett, årsregnskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner mv. § 3-4 punkt e. Disse medlemmer viser til at kommunale ledninger i dag bygges for å ha en levetid på 100–150 år, mens de kun kan avskrives over 40 år i kommuneregnskapet. I forskrift om økonomiplan, årsbudsjett, årsregnskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner mv. er det 40 år avskrivningstid som gjelder for varige driftsmidler på selvkostområdet. I kommuneloven står det at «Investeringskostnadene skal fordeles over den tiden investeringene forventes å være i bruk». Her settes det ikke noen maksimalperiode for avskrivningene, slik det gjøres i budsjett- og regnskapsforskriften. Disse vil komme i konflikt med hverandre når man bruker den maksimale avskrivningstiden i budsjett- og regnskapsforskriften og ikke forventet levetid, jf. budsjett- og regnskapsforskriften § 3-4 hvor det settes en begrensning om at avskrivningsperioden i kommuneregnskapet likevel ikke kan være lengre enn det som står under bokstav a til e.

Disse medlemmer påpeker at avviket mellom faktisk levetid og den maksimale avskrivningstiden i regnskapet kan innebære at kostnaden ved et anlegg ikke fordeles korrekt mellom generasjonene. Et anlegg som driftes i 80 år vil i kommuneregnskapet kun kostnadsfordeles over de første 40 driftsårene.

Disse medlemmer viser til at selvkostforskriften fastsetter at rentekostnadene skal beregnes basert på årets gjennomsnittlige restverdi på varige driftsmidler og en kalkylerente, som er lik femårig gjennomsnittlig swaprente pluss 0,5 prosentpoeng. Disse medlemmer viser til høringssvar fra blant andre Norsk Vann som påpeker at det med dagens regelverk ikke er mulig for kommunene å benytte faktisk lånerente ved beregning av selvkost. Disse medlemmer understreker at det i dagens økonomiske situasjon er viktig å se på alle muligheter for å holde kommunale gebyrer og avgifter nede for at flest mulig innbyggere skal kunne bestemme mest mulig over egen lommebok. Kalkylerente er høyere enn markedsrente og det betyr at når kommunene benytter dagens regelverk og legger kalkylerenten til grunn, vil konsekvensen for innbyggerne bli unødvendig høye gebyrer. Dersom kommunen opptar grønne lån med lavere rente fra Kommunalbanken og KLP, vil abonnentene, med dagens praksis og regelverk, ikke nyte godt av disse fordelene med grønne lån. Kalkylerente kan gjøre det utfordrende for selskaper å få lån. Disse medlemmer viser til at et avvik mellom reell og kalkulert rente skaper forskjeller mellom vanlig regnskap og selvkostregnskap.

Disse medlemmer viser til at Danmark gjennomførte en vannreform i 2007. Resultatene fra denne har vært blant annet lavere lekkasjegrader, færre administrative ressurser, mindre behov for kjemikalier og lavere energiforbruk. Mulighetsstudien for VA-sektoren

med samfunnsøkonomiske analyser (Cowi AS, Oslo Economics og Kinei AS, 2022) viser at Danmark oppnådde en effektivisering på 1,9 mrd. norske kroner i perioden 2010–2019, og at det beregnede potensialet for effektivisering fram til 2023 var på ytterligere 3,9 mrd. norske kroner. Disse medlemmer vil likevel påpeke at topografien i Danmark og Norge er svært ulik, og at tiltak som ble gjort i Danmark ikke nødvendigvis kan gjøres på lik måte i Norge. Disse medlemmer mener at det å gjøre enkeltendringer innenfor vann og avløp vil hjelpe noe og bidra til at gebyrene for innbyggerne vil gå ned, men mener derfor at det er et behov for en helhetlig reform innenfor vann- og avløpssektoren. Disse medlemmer ber derfor regjeringen om å utrede en reform med utgangspunkt i den danske modellen, med mål om å en mer effektiv organisering, mindre vannlekkasje og lavere gebyrer for alle brukere/abonnenter.

Disse medlemmer viser til at KS Landsting 2024 i Kommunesektorens politiske prioriteringer 2024–2027 påpeker at interkommunalt samarbeid for å sikre effektive og fremtidsrettede vann-, avløps- og renovasjonsløsninger må forsterkes, samt at de anbefaler at avskrivningstiden på større VA-investeringer må forlenges da det vil fordele kostnadene over flere generasjoner og jevne ut gebyrene over tid.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Rødt fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen gjennomføre en evaluering av hvordan selvkost som finansieringsmodell for vann- og avløpssektoren fungerer, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.»

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2024 med en insentivordning for å motivere til regional organisering etter modellen som ble anbefalt i Mulighetsstudien for VA-sektoren med samfunnsøkonomiske analyser som ble lagt fram våren 2022.»

«Stortinget ber regjeringen revidere forskrift om beregning av samlet selvkost for kommunale og fylkeskommunale gebyrer (selvkostforskriften) med mål om å forlenge perioden for når fremtidig overskudd må tilbakeføres eller underskudd kan fremføres.»

«Stortinget ber regjeringen forlenge maksimal avskrivningstid på renseanlegg, pumpestasjoner, høydebasseng og ledningsnett i forskrift om økonomiplan, årsbudsjett, årsregnskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner mv.»

«Stortinget ber regjeringen i forbindelse med kommuneproposisjonen 2025 vurdere konsekvensene av å gi kommunene mulighet til å velge mellom å bruke kalkylerente eller reell rente i budsjetteringen av investeringer på selvkostområdet.»

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en utredning og forslag til en vannreform med mål om mer effektiv organisering, mindre vannlekkasje og lavere gebyrer for brukere, med inspirasjon fra Danmarks vannreform fra 2007.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener det er viktig å få gjennomført tiltak slik at norske kommuner kan ha et robust vann- og avløpsnett. Dette er viktig for å sikre trygt drikkevann til landets befolkning. Disse medlemmer er svært bekymret for det økende investeringsbehovet innenfor vann- og avløpssektoren. En opprustning av vann- og avløpsnettet vil føre til store investeringer som vil ramme befolkningen i form av økte kommunale gebyrer. Ifølge mulighetsstudien for vann- og avløpssektoren (2022) utført av Oslo Economics, COWI AS og Kinei AS på oppdrag fra Kommunal- og distriktsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Klima- og miljødepartementet er det anslått at investeringsbehovet i vann- og avløpssektoren er omtrent 16,6 mrd. kroner årlig frem til 2040. Konsekvensene vil være at gebyrene mer enn dobles i 2040, hvor områder som Møre og Romsdal, Nordland og Troms og Finnmark vil måtte forvente den høyeste gebyrveksten. Ifølge Norsk Vann vil de årlige gebyrene per tilknyttet innbygger i gjennomsnitt øke mellom ca. 3 500 kroner eks. mva. og ca. 7 500 kroner eks. mva. Gjennomsnittlig gebyr per abonnent er i dag på ca. 7 400 kroner eks. mva. og kan forventes å øke til ca. 15 000 kroner eks. mva.

Disse medlemmer viser til behandlingen av Innst. 35 S (2023–2024), Dokument 8:139 S (2022–2023), Dokument 8:177 S (2022–2023) og Dokument 8:183 S (2022–2023) hvor Fremskrittspartiet fremmet forslag om å starte arbeidet med å etablere en nasjonal benchmarkingmodell for kommunalt vann og avløp, basert på en objektiv nasjonal oversikt. Dette skyldes at vann- og avløpssektoren har et stort effektiviseringspotensial. Disse medlemmer viser til at Fremskrittspartiet i den samme saken stemte for et forslag om at regjeringen skulle sikre at nytt avløpsdirektiv blir tilpasset særnorske forhold. Disse medlemmer viser til at nettavisen Energi og klima publiserte en artikkel 29. januar 2024 om at EU skjerper kravene for å rense avløp. Blant annet får ikke Norge medhold for sine ønsker om unntak fra EUs avløpsdirektiv. Dette vil føre til at tettsteder ned til 1 000 innbyggere omfattes av nye, strenge rense-

krav. Dette vil kunne føre til økte kostnader for mange kommuner, som skyves over på innbyggerne i form av økte kommunale gebyrer, dersom det nye avløpsdirektivet blir implementert i Norge. Disse medlemmer viser til at mange kommuner langs Oslofjorden må gjøre store investeringer i forbindelse med nitrogenrensing. Slike anlegg er anslått til å kunne koste 55 mrd. kroner, og vil føre til økte gebyrer på innbyggere som bor i disse områdene. Disse medlemmer viser til at Fremskrittspartiet i forbindelse med behandlingen av Innst. 35 S (2023–2024) fremmet forslag om å be regjeringen om å legge frem en modell for et spleiselag for investeringer i nitrogenrensing av avløpsvann i områder som blir pålagt nye rensekrav. Disse medlemmer viser til at Fremskrittspartiet i sitt alternative statsbudsjett for 2024 foreslo 200 mill. kroner ekstra til en tilskuddordning til kommuner langs Oslofjorden til planlegging og prosjektering av nitrogenfjerning. Disse medlemmer viser også til at Fremskrittspartiet har fremmet forslag om å be regjeringen om å utrede en rentekompensasjonsordning for vann og avløp, og komme tilbake til Stortinget med et forslag om dette i statsbudsjettet for 2025.

Medlemmen i komiteen frå Sosialistisk Venstreparti viser til Innst. 35 S (2023–2024) og Sosialistisk Venstrepartis Representantforslag 177 S (2022–2023) og merknader partiet er med på i den saka. Denne medlemmen meiner at med tanke på det enorme etterslepet i kommunane sine investeringar på vatn og avløp og betydninga av sikkert drikkevatt og betre vassmiljø, så blir det viktig å stimulere til planmessige investeringar og godt samarbeid om effektiv drift av vass- og avløpssystema i kommunane framover.

Denne medlemmen viser til Norsk Vann sitt høyringsinnspel, der dei etterlyser ei modernisering av sjølvkostregelverket. Norsk Vann påpeikar at vass- og avløpssektoren skil seg frå andre kommunale sjølvkosttenester ved at ein stor del av sjølvkost er kapitalkostnader (renter og avskrivningar). Dagens situasjon med auka renter får derfor større konsekvensar for vass- og avløpsgebyra enn for andre sjølvkostordningar i kommunane. Ei føreseieleg gebyrutvikling er viktig for huseigarar og næringsliv som får vass- og avløpstjenester frå kommunane.

Denne medlemmen meiner at det også må vurderast incentivordningar og kanskje ordningar med finansiell risikoavlastning til kommunane, men at dette er noko som må handterast i samband med dei årleg budsjettforhandlingane.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt er svært bekymret for det enorme og økende investeringsbehovet i vann- og avløpssektoren i kommunene. De neste 20 årene er inves-

teringsbehovet estimert til en kostnad på 332 mrd. kroner ifølge Norsk Vanns rapport 259/2021. Det gir et behov for en årlig investering på 16,6 mrd. kroner. Disse medlemmer viser til at det vil gi en stor økonomisk belastning på den enkelte husstand i en tid hvor alle typer livsnødvendige utgifter har økt kraftig. Disse medlemmer viser til at vann- og avløpssystemet er samfunnskritisk fellesfinansiert infrastruktur som er avgjørende både for helse og miljø. Det er derfor ikke et alternativ å la være å gjøre nødvendige investeringer fremover. Disse medlemmer vil nok en gang understreke, både på bakgrunn av situasjonen for folk og det store investeringsbehovet, at det er nødvendig å vurdere statlige finansieringsordninger som kan hjelpe kommunene med å få fart på nødvendige investeringer i vann- og avløpssystemet. Disse medlemmer viser til at problemene er særlig store i rurale strøk, der det er store avstander og få husstander å dele regningen på.

Komiteens medlem fra Rødt viser til at Rødt stiller seg positiv til alle gode forslag som kan redusere gebyrtrykket på husholdningene fremover. Dette medlem viser i den anledning til representantforslaget Dokument 8:183 S (2022–2023), samt Rødts merknader og forslag i kommunal- og forvaltningskomiteens Innst. 35 S (2023–2024). Rødt fremmet der en rekke forslag for å redusere gebyrene og trygge vannforsyningen i norske kommuner. Dette medlem viser til at forholdsvis små justeringer, som å endre avskrivningsreglene for investeringer og å harmonere gebyrsatser over kommunegrensene der det er inngått forpliktende interkommunalt samarbeid, kan dempe gebyrtrykket på innbyggere mange steder. Dette medlem viser til at KS støtter begge deler.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet og Rødt:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen gjennomføre en evaluering av hvordan selvkost som finansieringsmodell for vann- og avløpssektoren fungerer, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2024 med en insentivordning for å motivere til regional organisering etter modellen som ble anbefalt i Mulighetsstudien for VA-sektoren med samfunnsøkonomiske analyser som ble lagt fram våren 2022.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen revidere forskrift om beregning av samlet selvkost for kommunale og fylkeskommunale gebyrer (selvkostforskriften) med mål om å forlenge perioden for når fremtidig overskudd må tilbakeføres eller underskudd kan fremføres.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen forlenge maksimal avskrivningstid på renseanlegg, pumpestasjoner, høydebasseng og ledningsnett i forskrift om økonomiplan, årsbudsjett, årsregnskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner mv.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen i forbindelse med kommuneproposisjonen 2025 vurdere konsekvensene av å gi kommunene mulighet til å velge mellom å bruke kalkylerente eller reell rente i budsjetteringen av investeringer på selvkostområdet.

Forslag fra Høyre og Fremskrittspartiet:*Forslag 6*

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en utredning og forslag til en vannreform

med mål om mer effektiv organisering, mindre vannlekkasje og lavere gebyrer for brukere, med inspirasjon fra Danmarks vannreform fra 2007.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råar Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:35 S (2023–2024) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anne Kristine Linnestad, Mudassar Kapur, Mari Holm Lønseth og Liv Kari Eskeland om tiltak for lavere gebyrer innen vann- og avløpssektoren – vedtas ikke.

Oslo, i kommunal- og forvaltningskomiteen, den 7. mars 2024

Lene Vågslid

leder

Rune Støstad

ordfører



DET KONGELEGE
KOMMUNAL- OG DISTRIKTSDEPARTEMENT

Kommunal- og distriktsministeren

Postmottak Kommunal- og forvaltningskomiteen

Dykkar ref
2023/4284

Vår ref
23/5620-3

Dato
1. desember 2023

Dokument 8:35 S (2023-2024) Representantforslag 35 S om tiltak for lågare gebyr innan vatn- og avløpssektoren

Eg syner til brev frå kommunal- og forvaltningskomiteen av 15. november 2023 med representantforslag 35 S (2023–2024) frå stortingsrepresentantane Anne Kristine Linnestad, Mudassar Kapur, Mari Holm Lønseth og Liv Kari Eskeland.

Regjeringa ønskjer å møte utfordringane vi står overfor innan vass- og avløpsområdet på ein heilskapleg måte. Som omtalt i Meld. St. 15 (2022-2023) *Folkehelsemeldinga*, tok derfor helse- og omsorgsministeren allereie vinteren 2022 initiativ til å opprette eit interdepartementalt samarbeidsforum for vatn og avløp. I tillegg til Helse- og omsorgsdepartementet inngår Justis- og beredskapsdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Kommunal- og distriktsdepartementet og Olje- og energidepartementet. Samtidig med at dette samarbeidsforumet vart oppretta, tok helse- og omsorgsministeren initiativ til at dei nasjonale måla for vatn og helse som var fastsette i 2014, skulle reviderast og at det skulle utarbeidast ein tverrsektoriell gjennomføringsplan.

Utfordringane vi ser på vass- og avløpsområdet heng saman med det store vedlikehaldsetterslepet i sektoren. Både insentivordningar for samarbeid og vidare utgreiingsbehov angående ulike finansieringsmodellar vert vurdert. Innan vatn og avløp er det sjølvkostprinsippet som gjeld, og vi som brukar vass- og avløpstenestene betalar for velfungerande tenester. Auka kostnader på avløpsområdet har samanheng med både det store etterslepet og nye krav som kan kome i revidert avløpsdirektiv.

I Riksrevisjonen sitt Dokument 3:88 (2022-2023) *Myndighetenes arbeid med trygt drikkevann* er ei av anbefalingane at Helse- og omsorgsdepartementet skaffar informasjon om korleis kommunar brukar eksisterande finansieringsmodell for drikkevasstenestene. Både

Riksrevisjonen sin rapport og moglegheitsstudien inngår som grunnlagsdokument i det pågåande arbeidet med å utarbeide og få fastsett nye nasjonale mål for vatn og helse med ein tverrsektoriell gjennomføringsplan.

I punkt 3 til 5 i forslaget tek representantane opp tema som høyrer inn under regelverket som Kommunal- og distriktsdepartementet forvaltar.

Kommunelova § 15-1 med tilhøyrande føresegn om sjølvkost gjev reglar for korleis sjølvkost skal bereknast og handsamast over tid. Tidlegare var dette berre regulert gjennom retningslinjer, men med ny kommunelov vart dette lovfesta frå og med 2020. Kommunelova § 15-1 slår fast dei grunnleggjande prinsippa, medan sjølvkostføresegna regulerer nærare korleis samla sjølvkost for ei sjølvkostteneste skal bereknast og korleis kommunen skal handsame høve kor dei i enkeltår tek inn meir eller mindre i gebyrinntekter enn sjølvkost.

I og med at lov- og føresegnfestinga i 2020 av korleis samla sjølvkost skal bereknast innebar ny regulering på dette feltet, er det òg naturleg å evaluere føresegna om sjølvkost etter at ho har verka litt tid. Eg er kjend med problemstillingane som vert tekne opp i punkt 3 til 5, og alle punkta vil vere ein naturleg del av ei slik evaluering. Utreiingane vil måtte skje i tråd med utgreiingsinstruksen.

Punkt 3 og 4 handlar i realiteten om moglegheita til å finansiere kostnadene ved ein sjølvkostteneste over ein lengre periode. Til punktet om å forlengje avskrivningstida på vatn- og avløpsnett vil eg for ordens skuld nemne at det heller ikkje etter regelverket i dag er noko til hinder for å leggje til grunn lengre avskrivningstider enn det som ligg i budsjett- og rekneskapsføresegna for kommunane. Dette er gjort greie for i svar frå kommunal- og distriktsminister Sigbjørn Gjelsvik til stortingsrepresentant Liv Kari Eskeland 28. mars 2023 i dokument nr. 15:1750 (2022–2023).

Kalkylerenta inngår på si side i berekninga av sjølvkost på to vis. For det fyrste skal ho skal kompensere kommunen for kapitalen som er bunden opp i investeringane på sjølvkostområdet. Her vil eg presisere at når sjølvkost berre set taket for kva kommunane kan ta i samla gebyr frå innbyggjarane, slik det gjer for vass- og avløpstenestene, er det ikkje noko i vegen for at kommunen kan vedta lågare gebyr om kommunestyret ønskjer det. I det ligg det òg at kommunen kan leggje til grunn ei faktisk rente til grunn for utmålinga av gebyr, så sant denne renta er lågare enn kalkylerenta i føresegna.

For det andre skal det bereknast renter på midlar som er avsette til eit sjølvkostfond. Om kommunen har bygd opp eit sjølvkostfond, har kommunen i realiteten lånt pengar frå innbyggjarane. Då må kommunen òg leggje til renter på fondet som kompenserer

innbyggjarane for dette. I slike høve kan ikkje kommunen sjølv definere ei eiga rente som er lågare enn kalkylerenta.

Med helsing

A handwritten signature in blue ink, reading "Erling Sande". The signature is written in a cursive style with a large, sweeping initial "E" and "S".

Erling Sande

